

Abonent niedostępny

Krzysztof Gottesman

Przed II wojną światową Warszawa była drugim po Nowym Jorku skupiskiem Żydów na świecie. W roku 1938 było ich w polskiej stolicy 370 tys., co stanowiło prawie 30 proc. ludności miasta. Własny świat, z różnorodnością form, z ogromnymi kontrastami, własnym porządkiem i hierarchią. Żydowska Warszawa. Dzielnica Północna, Muranów. Miasto w mieście. Nic z tego już nie ma. Nie ma tego świata, nie ma dzielnicy na północy Warszawy, w której przez stulecia osiedlali się Żydzi, a w której części Niemcy stworzyli getto. Nie ma warszawskich Żydów. Odeszli bezpowrotnie. Zostało widmo ich świata.

Ostatnia wydana przed wojną książka telefoniczna Warszawy jest datowana na lata 1939/1940. Pierwszą próbę utworzenia getta w tym mieście Niemcy podejmują już w listopadzie 1939 roku. W kwietniu 1940 roku na rozkaz władz niemieckich zaczyna powstawać mur wokół „obszaru zagrożonego epidemią”. 12 października przez uliczne megafony jest odczytywane zarządzenie o utworzeniu getta w Warszawie. Rok później Żydom pod groźbą kary śmierci nie wolno już opuszczać getta. 22 lipca 1942 roku rozpoczyna się wielka akcja wysiedleńcza, z Umschlagplatzu odjeżdżają transporty do komór gazowych Treblinki. 19 kwietnia 1943 roku w getcie wybucha powstanie. 16 maja 1943 roku o 20.15 wylatuje w powietrze Wielka Synagoga przy ul. Tłomackie. „Była dzielnica żydowska w Warszawie przestała istnieć” – dumnie melduje Himmlerowi Jürgen Stroop. Telefony warszawskich Żydów już nigdy nie zadzwonią...

„Jak mógłbym śpiewać, gdy się świat w pustynię zmienił?
Jak mógłbym grać, gdy załamuję ręce?
Gdzie są moi umarli? Gdzie, o Boże, spopieleni?
Na hałdach i śmietnikach szukam, gdzie jesteście? [...]”

Ischak Kacnelson (1886–1944, zginął w Auschwitzu),
z *Pieśni o zamordowanym narodzie żydowskim*, październik 1943 roku

Izrailewicz Lajb, skl. opałowy, Wronia 32. Tel. 6 91 18.

Nie ma tamtych domów modlitwy i rabinów.

Judaszko Hersz, skl. papieru i materiałów piśmiennych, Gęsia 12. Tel. 11 06 28.

Nie ma tamtych redakcji i wydawnictw.

Kadysz M. i Syn. „Emka”. Fabryka grzebieni, Żytnia 20. Tel. 5 36 07.

Nie ma tamtych sierocińców i przytułków.

Landau Chaim Icchok, inżynier chemik, Nowolipki 72. Tel. 11 07 15.

Nie ma tamtych lekarzy i szpitali.

Łaskin Samuel, Nowolipie 38. Tel. 11 10 04.

Nie ma tamtych aptek.

Michelson H. Ch., rabin, mieszkanie, Pańska 28. Tel. 2 57 20.

Nie ma tamtych perfumerii.

Neuman Salomon, lekarz dentysta, Prózna 10. Tel. 5 42 67.

Nie ma tamtych nauczycieli.

Okragly Mordka, mieszkanie, Elektoralna 33. Tel. 2 24 98.

Nie ma tamtych bogaczy i nędzarzy.

Polski Samuel, gabinet lek-dent., Zamenhofa 58. Tel. 12 24 43.

Nie ma tamtych zakochanych i zdradzonych.

Rotman Izrael, skl. z owocami, Przechodnia 2. Tel. 6 34 59.

Nie ma tamtych geniuszy i nieudaczników.

Szajman Izrael Izaak, szcztokarz, Nowolipie 9. Tel. 11 53 88.

Nie ma tamtych socjalistów i syjonistów.

Taub Moszek Lejb, rabin, Miła 17. Tel. 11 54 27.

Nie ma tamtych chorych i sportowców.

Unzer Express, pismo codzienne, Nowolipie 13. Tel. 11 11 56.

Nie ma tamtych złodziei i oszustów.

Victoria, księgarnia i czytelnia, właściciel Rubinsztejn Jakub Mordka, Elektoralna 34. Tel. 6 13 42.

Nie ma tamtych dozorców.

Warszewer Radio, Nalewki 38. Tel. 5 48 50.

Nie ma tamtych poetów i muzyków.

Związek Żydów Inwalidów, Wdów i Sierot Wojennych, Grzybowska 5. Tel. 5 42 71.

Nie ma tamtych malarzy i aktorów.

Żelazny Szmul, mistrz malarski, Dzielna 65. Tel. 11 90 61.

Nie ma tamtych nienarodzonych.

Zródło, właściciel Rozenlat M. i Felzenszwalb C., sklep spożywczy, Freta 25. Tel. 12 08 69.

Nie ma tamtych grabarzy i placzek.

Warszawa nie była pierwsza ani jedyna. W historii wiele dzielnic i całych miast zostało zmiecionych z powierzchni ziemi. Odradzały się jednak, wracali starzy mieszkańcy, przyjeżdżali nowi. Wracało życie. Na Nalewki, Pawią, Leszno, Gęsią, Wronią nikt nie wrócił, nie miał kto wrócić. Ciąg dalszy nie nastąpił. ■

Krzysztof Gottesman – dziennikarz, publicysta, pracownik Wydziału Komunikacji Społecznej IPN

Abendsztern Jakub Nuta, mag. ubior. męs. i damskich, Elektoralna 32. Tel. 5 04 21.

Nie ma tamtych ulic, domów i mieszkań.

Berlinerblau Natan, skl. koronek i wstążek, Franciszkańska 39. Tel. 11 87 47.

Nie ma tamtych placów, podwórek, zaułków.

Celnikier Beniamin, skl. tow. kolon. i owoców suszonych, Bonifraterska 15. Tel. 11 90 99.

Nie ma tamtych fabryk, warsztatów.

„Damazer”, Rozenwain Josek, sprzedaż wędlin koszernych, Wałowa 10. Tel. 11 38 06.

Nie ma tamtych banków, kantorów i lichwiarzy.

Eisenberg Roman A., dr, gabinet płukań jelitowych, Wielka 11. Tel. 2 94 00.

Nie ma tamtych kin, teatrów, kabaretów.

Fajner Jankiel, sprzed. mięsa i drobiu, Karmelicka 1. Tel. 11 95 88.

Nie ma tamtych kawiarni, restauracji.

Goldcymer Mojżesz i Feldensztajn A., odlewnia metali półszlachetnych, Stawki 18. Tel. 12 11 52.

Nie ma tamtych bibliotek, szkół, przedszkoli.

Herszkowicz Moszek, kuśnier, Pawia 24. Tel. 11 23 41.

Nie ma tamtych krawców.